

EESTI LINNADE JA VALDADE LIIDU RIIGI EELARVESTRAATEEGIA 2024-2027 JA RIIGIEELARVE 2024 LÄBIRÄÄKIMISTE OLULISEMAD TEEMAD

Seisuga 07. veebruar 2023

	Ettepanek	Selgitused, põhjendused	Fiskaalse mõjuga ettepaneku puhul analüüs võimalikust maksumusest
	Rahandus		
1.	Korrastada kohalike maksude süsteemi	Laiendada omavalitsuste võimalusi tulu kogumiseks. Täiendada kohalike maksude loetelu (nt turistimaks, müügitaks) juriidiliselt korrektset maksuvaidlusi välistavas sõnastuses, et laiendada omavalitsuste võimalusi tulu kogumiseks. Kohalike maksude seaduse sõnastus vajab ajakohastamist viimaks see vastavusse teiste õigusaktidega.	Hinnanguliselt võiks näiteks turismimaksu rakendamine Tallinna linnas tuua täiendavat tulu ca 5 miljonit eurot aastas. Seda ettepanekut on toetanud rahanduse töörühmas Pärnu
2.	Tulumaksumäära tõstmine, funktsioonide üleandmine tulubaasi	Toetusfondist eraldatavate vahendite üleandmisel tulubaasi tuleks eelnevalt välja selgitada teenuste osutamise tegelik maksumus ning alles seejärel otsustada täiendava tulumaksumäära eraldamine või tasandusfondi eraldise suurus.	See ettepanek esitatakse tabeli vormis LISA 1
3.	Üleriigilise tähtsusega unikaalsete taristu ja kultuuriobjektide finantseerimisel on vajalik riiklik kaasfinantseerimine	Mitmed objektid on unikaalsed ja sageli nõuavad nad kapitalimahukaid investeeringuid. Varasemalt on see teema olnud arutusel Tallinna Loomaia ja Botaanikaiaia puhul, aga samas on ka teistel omavalitsustel suuremaid objekte, kus riigipoolne kaasfinantseerimine vajalik.	Eelmise aasta läbirääkimiste protokollist leiab keskkonna töörühma kokkuleppe Töörühma kokkulepe 2022: Tuleb leida rahastusmudel <i>(See mudel võiks laieneda ka teistele valdkondadele)</i>
4.	Tasandusfondi valemī täiustamine.	Ettepanek läbirääkimiste raames moodustatud ühises töörühmas töötada välja valem, mis arvestaks senisest rohkem väiksema tulubaasiga omavalituste vajadusi. Valemis suurendada tagamaalisuse koefitsienti ja lisada THI väärtus.	

		➤ Ajavahemikus 2020-2023.a tasandusfond on suurenenud 0,2 %. Samas THH 2022. a võrrelduna 2021. a oli 19,4 % ja üksikisiku tulumaksu laekumine (kassapõhiselt) oli + 12,64 %. ➤ Statistikaameti 2021. aasta andmetel üheksa maakonna (Hiiumaa, Jõgeva, Järva, Lääne, Põlva, Rapla, Saare, Valga, Võru) jäävad vahemikku 0,4 – 1,6 % Eesti üldisest SKPst. ➤ 2022. aastal kohalikele omavalitsustele laekunud tulumaksu maakondade lõikes, vahemikus 0,67 % – 3 % on üheksal omavalitsusel - Hiiumaa osakaal on 0,67 %, Läänemaal 1,27 %, Valgamaa 1,46 %, Jõgeval 1,61 %, Järvamaa 1,87 %, Võru maakond 1,96 %, Viljandi maakonnas 2,71 %, Saare maakonnas 2,19 ja Raplamaal 2,31 %. Tasandusfondi puhul juhime läbirääkimisteks tähelepanu Euroopa kohaliku omavalitsuse harta artikli 9 p-le 5, mille kohaselt tuleb väiksemate rahaliste vahenditega kohalike omavalitsuste kaitseks rakendada rahalise ühtlustamise mehhanisme ning senisest suurem tasandusfond toetab seda põhimõtet.	
5.	Kõrgeenenud kuludega toimetuleku toetus	Näha ette kõrgeenenud kulude toetus ca 10,4 mln euro ulatuses sarnaselt 2023. aastal kohalike omavalitsuse üksustele ja nendest sõltuvate valitsussektorisse kuuluvate üksustele (SA, MTÜ, ÄÜ) oma tarbeks kasutatud elektri- ja küttekulude kasvu kompenseerimise sarnaselt 2023. a toetuse eraldamise valemile (jaotamisel võetakse arvesse üksnes see osa elektri- ja küttekulude kasvust (käibemaksuta), mis ületab 0,5% kohaliku omavalitsuse üksusele 2023. aastal laekunud tulumaksu, määratud maamaksu1 ning tasandusfondist tulude ja kulude tasanduseks saadud vahendite mahust).	Fiskaalne mõju: 10,4 mln eurot

	Kriiside ennetamine		
5.	Kortermajade kriisikindluse suurendamine.	Korteriühistutes elab valdav osa Eesti elanikkonnast ning seega on kriiside nagu elektri- ja veevarustuse katkemine nende osas kõige suurema negatiivse mõjuga. Väidet toetab, 2021. aastal, Kantar Emori poolt tehtud uuring, et riskirühma kuuluvad linnaelanikud ning ennekõike kortermajades elavad inimesed. Selleks, et suurendada korteriühistute hakkama saamist keerulistes olukordades on vajalik toetada nende tehnosüsteemide renoveerimist tagamaks vajadusel ka nende autonoomne toimimine. Hoonetes paiknevate soojasõlmede, veesurve tõstmispumpade ning üldalade valgustuse toimimise tagamiseks on vajalik alternatiivsete elektritoiteallikate planeerimine, mis tähendab ka osalist hoonete elektrisüsteemide ümberehitamist.	
	Haridus		
6.	Koolitoit - riigipoolse koolilõuna toetuse maksumuse suurendamine, täiendava toetuse maksmine lastaia laste toiduraha kompenseerimiseks	Kasvava inflatsiooni, sh toidukaupade jätkuva hinnatõusuga, ei ole võimalik või on väga keeruline alates 2018. aastast kehtiva ühe euro suuruse riigipoolse toetuse juures pakkuda õpilastele kvaliteetset ja tervislikku koolilõunat. Siiani ei ole riik toetanud lasteaiade laste toitlustamist. Ettepanek oleks täiendava toetuse kehtestamine lasteaiade lastele toitlustuskulude katteks.	Koolitoit tabelis (LISA 1)
7.	Riikliku koolitustellimuse suurendamine kooliõpetajatele	Haridusvaldkonna väljakutse on haridustöötajate (pedagoogid, tugispetsialistid – psühholoogid, sotsiaalpedagoogid, eripedagoogid, HEV-koordinaatorid, haridusjuhid) järelkasv ja jätkusuutlikkus. Selle tagamiseks tuleb a) suurendada riiklikku tellimust b) pakkuda senisest paindlikumaid õppimisvõimalusi, et karjääripöörarajad leiaksid tee haridusvaldkonda c) pakkuda	

		mikrokraadide näol täiend- ja ümberõppe võimalusi d) tagada, et haridustöötajate palk oleks 120% keskmisest palgast e) töötada välja motivatsioonipaketid haridustöötajatele (lähetustoetus, stipendium, eluaseme võimalus).	
	Sotsiaal- ja tervishoid		
8.	Toimetulekupiiri suurendamine	Toimetulekupiir peaks olema kehtestatud selgetele meetoodilistele alustele tuginedes, mis tagaks, et see on ajakohane ja piisav minimaalseks toimetulekuks. Meetoodiliste aluste välja töötamine on riigi ülesanne kaasates selle jaoks erinevaid eksperte ja analüütikuid. Meie hinnangul oleks mõistlik siduda toimetulekupiir elatusmiinimumiga, mida iga-aastaselt korrigeeritakse elukalliduse muutusega (nt arvutusvalem: $\text{elatusmiinimum} * \text{THI muutus} = \text{toimetulekupiir}$). Nii oleks tagatud ka pidev toimetulekupiiri automaatne reguleerimine, mis on tingitud majanduslikust olukorrast riigis. Olukorras, kus THI langeks ehk oleks negatiivne, saaks inimesi soodustavalt rakendada põhimõtet, et toimetulekupiiri ei langetata kuniks elatusmiinimumi ja THI korrutis tõuseb taas üle kehtestatud toimetulekupiiri. Senini on tegemist suurusega, mida reguleeritakse poliitilise valmisoleku olemasolul, kuid kõige haavatama sihtgrupi toimetuleku tagamine ei saa sõltuda poliitilisest valmisolekust vaid olema korrelatsioonis majandusliku olukorraga. Täna puudub otsene seos elatusmiinimumi ja toimetulekumäära arvutamise vahel. Vajalik oleks need kaks omavahel siduda võttes aluseks erinevate kulukomponentide realistlikud hinnad. Selline ühtlustamine võimaldaks täiendavalt jagada toimetulekupiiri erinevateks komponentideks, et vajadusel (näiteks Ukrainast tulnud ajutise kaitse saanud sõjapõgenikud, kes majutuvad laevas, kus on tagatud lisaks eluasemele nt toitlustamine) saaks toimetulekupiiri maksta abivajajale ka madalamas ulatuses (ilma toidukulu komponendita).	

9.	Ukraina sõjapõgenikega seotud kulude meede.	SKA andmetel käesoleva aasta jaanuarikuu seisuga oli 66 762 ukraina sõjapõgenikku (neist 16 232 alaealist) deklareerinud Eestisse jäämist. Arvestades olukorra võimaliku eskaleerumise korral võib ränne suureneda, näiteks 15 % täiendava sõjapõgeniku lisamine teeb arvestuslikuks üldarvuks 76 776 täiskasvanut koos lastega. Sõjapõgenike vastuvõtmine on kohalike omavalitsustele täiendav ülesanne, mis oluliselt suurendab halduskoormust eelkõige sotsiaalvaldkonnas, mis omakorda on tinginud vajaduse täiendavate ametikohtade (töötasu, töökoha sisustamine, töötaja väljaõpe) loomiseks. Hinnanguline meetme maht eelpool nimetatud sõjapõgenike arvu juures võiks olla ca 7,37 mln eurot. Kuluks ühe põgeniku kohta oleks 96 eurot aastas. Ühikukulu 8 eurot on tuletatud energiakulude menetlemise halduskulu määrast (Riigihalduse ministri määruse „Riigihalduse ministri 23. novembri 2021. a määruse nr 31 "Energiahinna tõusu leevendusmeede vähemkindlustatud peredele").	Fiskaalne mõju: 7,37 mln eurot
10.	Üldhoolduse rahastamise põhimõtete muutmine.	Omavalitsuste (nt Tallinn) hinnangul on ministriumi arvestused reformi mõju hindamisel tehtud ennatlikult ja olulises osas on mõjude hindamiseks vajalikud tingimused täitmata või kasutatud tegelikkusele mitte vastavaid algandmeid.	Tallinna arvestuste kohaselt on 2024. aastal (mis on reformi rakendamise täisaasta ja näitab kogu mõju ja kulu) üldhoolduse reformi linna kogu kuludeks 35 640 766 € ning kogu tulubaasiks 25 296 804 € (linna eelarve vahendid + riigieelarvest saadav täiendav tulu). Tallinn on prognoosinud tänaste teadaolevate reformi tingimuste ja eelduste alusel Tallinna linnale reformi täiendavaks rahaliseks mõjuks 2024. aastal -10 343 962 €, mis on negatiivne täiendav mõju ja riigi poolt seatud täiendavate kohustuste osas katmata.
	Teed ja transport		
11.	Teede rahastamise suurendamine	Suurendada kohalike teede hoiuks ja tänavavalgustuse teenuse osutamiseks eraldavate vahendite mahtu 2024. aastal vähemalt omavalitsusliitude läbirääkimiste delegatsiooni 2022.a taotluse tasemeni, st 45,5 miljoni euronit ning jätkata juhtumipõhise toetuse maksmist.	Läheb tabelisse (LISA 1)

	Keskkond		
12.	Erosiooni mõjude leevendamine omavalitsustele	Seoses kliimamuutustega esineb jäätumist omavalitsustega külgnevatel lahtedel harva, mistõttu rannikualad on väga mõjutatud sügis- ja talveperioodi tormide ja veetaseme tõusuga kaasnevast rannikualade erosioonist. Tallinna kõige mõjutatuim Kakumäe poolsaar asub eramaadel, munitsipaalmaal ja reformimata riigimaal. Kuna erosioon on Kakumäe poolsaarel ulatuslik ja kiirenev, liikudes tempoga 1-2 meetrit aastas ning maaomanikud on mõjutatud ranniku taandumisega seotud probleemidest, siis on vajalik linna ja riigi koostöö antud probleemi lahendamisel ranniku kindlustamisel.	Tallinna linna näitel Kakumäe poolsaare kaldakindlustuste rajamine, esialgne hinnanguline maksumus sõltuvalt ehitustehnoloogiast suurusjärgus ~ 30-50 mln eurot
	Ringmajandus		
13.	KOV keskne jäätmemudel	Aastatel 2020.-2023. on olnud ettepanek jäätmeseaduses taastada omavalitsuse keskne jäätmemudel. Igal aastal on Keskkonnaministeerium vastanud, et jätkame läbirääkimisi. Lahendust veel ei ole, aga on väga oluline anda omavalitsustele otsustusõigus jäätmete liigiti kogumise korraldamisel.	
14.	Mahtu nõudvate jäätmete taaskasutuse toetamine (näit. tekstiilijäätmed), mille tulemusena tekib ka motivatsioon neid koguda	Jäätmeseadus § 31 lg 3 ja § 136 ¹⁴ kohaselt peab kohaliku omavalitsuse üksus korraldama tekstiilijäätmete liigiti kogumise hiljemalt 01.01.2025. Tallinn on tekstiilijäätmete kogumise juba täna korraldanud, kuid tekstiilijäätmete ringlussevõtuks või taaskasutuseks puuduvad käitlusvõimalused. Vaja on riikliku poliitikat ja toetusmeetmeid käitlusvõimekuse tekkimiseks.	
	Ruumiloome ja elamumajandus		
15.	Toetus kohalikele omavalitsustele	Järjest süvenevas energiakriisis on oluline toetada kohalikke omavalitsusi hoonete energiatõhususe parandamisel, et	Ühe 12-rühmalise lasteaia investeeringu kogumaksumus on ca 10 miljonit eurot. (Näiteks Tallinna linnas oleks vaja rekonstrueerida vähemal 10-13 lasteaeda

	munitsipaalhoonete energiatõhususe suurendamiseks, sh lasteaedade nõuetele vastavaks viimiseks aastaks 2030	pikemas perspektiivis vähendada omavalitsuste kulutusi energiale ning täita ka riiklikest nõuetest tulenevaid eesmärke. Siinkohal on oluline silmas pida, et omavalitsused on oluliselt vähendanud investeeringute mahtu, et toime tulla jooksvate kulude katmisega. Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestati 2011. aastal koolieelse lasteasutuse tervisekaitsenõuded, millele peavad kõik lasteaedad, kellel on kehtiv koolitusluba 1. jaanuari 2010. a seisuga, vastama hiljemalt 1. septembriks 2030. Näitena on sellega seoses on ainuüksi Tallinna linnal vajadus rekonstrueerida veel hinnanguliselt 80 lasteaeda. Selle teostamine järgneva 8 aasta jooksul eeldab, et uuenduse läbib vähemalt 10 lasteaeda aastas. Erinevatest kriisidest ja üldisest majandusolukorrast tulenevalt on samas aga investeerimisvõimekus oluliselt vähenenud, mis tähendab, et 2030. aastaks seatud eesmärgi täitmine ei ole võimalik. Üle riigi on tervikuna uuendada vaja ligi 230 alusharidus asutust.	<i>aastas. Viimastel aastatel on eelarvelisi vahendeid olnud 5 lasteaia rekonstrueerimiseks aastas. 2030 aasta kursil püsimiseks oleks vajalik täiendav rahastus)</i> Lasteaedade investeeringu vajadus ca 80 miljonit aastas ja seda regulaarselt kuni 2030 aastani.)
16.	Eraldada kohalikele omavalitsustele vahendid eluasemeteenuse kättesaadavuse parandamiseks, arvestades summa määramisel elanike arvu/ toimetuleku toetuse saajate arvu kohalikus omavalitsuses, sh munitsipaalüürielanute meetme jätkamine 2023-2025.	<u>Sotsiaalhoolekande seaduse §41 sätestab eluruumi tagamise (s.o. eluruumi kasutamise võimaluse kindlustamine isikule, kes ei ole sotsiaalmajanduslikust olukorrast tulenevalt võimeline enda ja oma perekonna vajadustele vastavat eluruumi tagama) kui kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatava sotsiaalteenuse.</u> Munitsipaal- ja sotsiaaleluruumide aina suurenev teenuse vajadus ületab kohalike omavalitsuste, eriti suuremate linnade võimalusi nõudlusele pakkumisega vastata. Üha kasvavad kinnisvara- ja üürihinnad muudavad eluaseme haavatavale sihtgrupile kättesaamatuks. <u>Lisaks on Ukraina sõja tulemusel Eestisse saabunud sõjapõgenikud, kellele ei ole tänaste ressursside juures võimalik eluasemeteenust kvaliteetselt osutada</u>	Vajadus kokku vähemalt 85 mln eurot Hetkel ei ole maksumuse analüüsi tehtud, see tuleks koostada koostöös riigi Sotsiaalkindlustusametiga.